

1

Τουρισμός και Αθλητισμός στη Σύγχρονη Κοινωνία

-
- 1.1. Εισαγωγή **24**
  - 1.2. Ο ρόλος και οι διακρίσεις του σύγχρονου αθλητισμού **27**
  - 1.3. Ο σύγχρονος τουρισμός και οι προεκτάσεις του **32**
  - 1.4. Ομοιότητες και διαφορές τουρισμού και αθλητισμού **36**

*Τελικές επισημάνσεις του Ιου κεφαλαίου **44***

1.1. Εισαγωγή

"Οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου δεν αποτελούν πλέον το προνόμιο μας μειονότητας, έχοντας γίνει ο πόθος της πλειοψηφίας"¹.

Το θέμα της αξιοποίησης του λεγόμενου "ελεύθερου χρόνου" από το σύγχρονο εργαζόμενο πολίτη - όπως φαίνεται και από το προαναφερόμενο απόσπασμα του Ζοφρ Ντυμαζεντιέ - δεν είναι ούτε νέο ούτε πρωτότυπο.

Πρόκειται για τάση σύμφυτη της πορείας της "βιομηχανικής κοινωνίας", η οποία αρχίζει να παίρνει σάρκα και οστά με την εμφάνιση του τουρισμού και ιδίως με την μετατροπή του από διαδικασία για λίγους (ελιτίστικο φαινόμενο) σε διεργασία για τις μεγάλες κοινωνικές λαϊκές μάζες (μαζικός τουρισμός).

Κι αν σήμερα βλέπει το φως της δημοσιότητας ένα τέτοιο θέμα που άπτεται αφ' ενός μεν της Κοινωνιολογίας των Εργασιακών Σχέσεων και αφ' ετέρου της Κοινωνικής Ψυχολογίας του Ελεύθερου Χρόνου υπάρχουν τέσσερις διαφορετικοί λόγοι:

1. ο πρώτος αναφέρεται στην κινητικότητα του θέματος της αύξησης του χρόνου διακοπών στις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες και στην ταυτόχρονη μείωση των ωρών εργασίας, που μόλις τώρα αρχίζει να αναπτύσσεται και ως προβληματική και ως πρακτική,
2. ο δεύτερος προκύπτει από το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον του κοινού αλλά και των ειδικών επιστημόνων για το ζήτημα της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, καθόσον ο ίδιος ο συγγραφέας έδωσε για πρώτη φορά στις 25/5/1990 στα πλαίσια του Α' Πανελλήνιου Συνέδριου Αθλητικής Ψυχολογίας στο "Ευγενί-

1. J. Dumazedier στο βιβλίο του "Vers une Civilisation de Loisirs", Εκδόσεις Le Seuil, Παρίσι, 1962, pp. 19-26.

δειο Ίδρυμα" διάλεξη με θέμα "Αθλητισμός & Τουρισμός: η ψυχοκοινωνική διάσταση της άσκησης στις διακοπές",

3. ο τρίτος γίνεται φανερός από την αναγκαιότητα εμπλουτισμού της σχετικά φτωχής ελληνικής βιβλιογραφίας τόσο στον αθλητικό όσο και στον τουριστικό χώρο, ιδιαίτερα σε ότι αφορά νέα θέματα που ανακύπτουν στα πλαίσια της εξέλιξης της σύγχρονης κοινωνίας,
4. ο τέταρτος και τελευταίος λόγος αναφέρεται στην εντατικοποίηση ανάπτυξης της προβληματικής αυτής και στη χώρα μας, ώστε να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη από αυτές τις εξελίξεις και ταυτόχρονα να ελαχιστοποιηθούν οι αρνητικές επιπτώσεις που θα προκύψουν σαν απόρροια των αλληλεπιδράσεων, οι οποίες αναμένεται να μεσολαβήσουν.

Κεντρική ιδέα του όλου πονήματος είναι η ανάλυση και η ερμηνεία μιας νέας, όσο και σημαντικής δυνατότητας για τους εργαζόμενους, που εδράζεται στην άποψη, ότι η αύξηση του χρόνου διακοπών αποτελεί μια έξοχη ευκαιρία προσέγγισης του αθλητισμού, με ότι αυτό συνεπάγεται τόσο για τη σωματική όσο και για την ψυχική υγεία.

Ασφαλώς, θα πρέπει να γίνει σαφές από την εισαγωγή, ότι παρά τις όποιες εξελίξεις διεθνώς στο θέμα της αύξησης του ελεύθερου χρόνου η σημερινή κοινωνία ούτε διαρθρώνεται με βάση τον ελεύθερο χρόνο, ούτε μπορεί από τη μια στιγμή στην άλλη να μετατραπεί σε μια κοινωνία αναψυχής.

Και με την έννοια αυτή, απόψεις όπως του Μισέλ Κορνίκ², που πιστοποιούσαν, ότι "ακόμα δεν ήλθε η ώρα, η στιγμή, του χρυσού αιώνα, που άλλωστε είναι πολύ απομακρυσμένος, όπου ο άνθρωπος θα μπορεί να αφήσει στις μηχανές τη φροντίδα της παραγωγής αγαθών που έχει ανάγκη και εκείνος απελευθερωμένος από την εργασία, να διαθέτει τον καιρό του όπως επιθυμεί, στον εαυτό του και για την πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του", εξακολουθούν να ισχύουν και στις ημέρες μας.

---

2. Βλέπε Michel Cornic "Κοινωνιολογία του Ελεύθερου Χρόνου", στον τομέα "Βασικά θέματα της Κοινωνιολογίας & Κοινωνιολογικό Λεξικό", Εκδόσεις Καστανιώτη - Επικαιρότητα, Αθήνα, 1982, σελ. 100.

Κατά συνέπεια, όλα όσα θα παρατεθούν στη συνέχεια, δεν αφορούν την άμεση και αυτόματη μετατροπή της κοινωνίας μας σε "κοινωνία αναψυχής", αλλά την κριτική ανάλυση μιας προοδευτικής διαδικασίας που έχει δρομολογηθεί και η οποία βαθμιαία θα οδηγήσει πιθανά σε μια κοινωνία, όπου ο ελεύθερος χρόνος θα αποτελεί βασικό σημείο αναφοράς.

Τουρισμός και αθλητισμός στη διάρκεια των τελευταίων πενήντα χρόνων ακολουθούν μια παράλληλη πορεία ανάπτυξης, αποτελώντας ταυτόχρονα και τους δύο μαζικότερους κοινωνικούς θεσμούς της διεθνούς κοινότητας. Πρόκειται για μια αναπτυξιακή πορεία της οποίας το εύρος –από ότι καταφαίνεται από τα διεθνή στατιστικά στοιχεία– πρόκειται να ενταθεί ακόμη περισσότερο στη δεκαετία που μόλις ξεκίνησε, αλλά και στις επερχόμενες δεκαετίες.

Κάτω από το πρίσμα αυτό το όλο θέμα αποκτά και νέες διαστάσεις, που άμεσα ή έμμεσα αναφέρονται:

- στην κοινωνιο-ψυχολογική απάμβλυνση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι,
- στη δημιουργία ενός σημαντικού και πάντως όχι αμελητέου αριθμού νέων θέσεων εργασίας σε κάθε χώρα - συνεπώς μείωση της ανεργίας,
- στη βελτίωση της υπάρχουσας υλικο-τεχνικής υποδομής του τουριστικού χώρου, που επίσης δίνει ένα κύκλο εργασιών,
- στην ανακάλυψη μιας νέας μορφής επιχειρηματικής δράσης, αυτή των sport business, που πολλά μπορεί να προσφέρει στην οικονομία κάθε χώρας ξεχωριστά.

Η περιγραφή της υπάρχουσας σήμερα κατάστασης σχετικά με το όλο θέμα ως μια νέα σημαντική προοπτική θα βασιστεί στα ήδη καταγραμμένα στοιχεία, με ταυτόχρονη επισήμανση των τάσεων που διαμορφώνονται, μιας και η πρόβλεψη των κοινωνικών χαρακτηριστικών των επόμενων χωρών αυτή τη στιγμή δεν φαίνεται δυνατή, ενώ εμπεριέχει σημαντικούς κινδύνους.

Οι πολλοί πίνακες που παρατίθενται συνολικά στο παράρτημα, τοποθετήθηκαν εκεί, για να μην υπάρχει συνεχής κατάτμηση του κειμένου, μιας και το κείμενο εμπεριέχει κατευθείαν τα πορίσματα και τα συμπεράσματα των πινάκων.

1.2. Ο ρόλος και οι διακρίσεις του σύγχρονου αθλητισμού

"Ο αθλητισμός ανήκει στις λειτουργίες του δεξιού εγκεφαλικού ημισφαιρίου, όπως οι καλές τέχνες, ο χορός, η μουσική, η ζωγραφική, αλλά και ο ειδικός τρόπος σκέψης, που σχετίζεται με τη διαισθηση και τη φαντασία".³

Η επέκταση της αθλητικής δραστηριότητας σ' αυτόν τον "παράξενο αιώνα των σπορ" –όπως προσφύως τον αποκάλεσε ο Φρανσουά Μωριάκ– είναι τόσο αλματώδης και εντυπωσιακή, που δεν περιορίζεται στα συμβατικά όρια του θεάματος. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '50 έγινε φανερό, ότι οι επενέργειες του αθλητικού φαινομένου είναι ορατές στο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό, πολιτιστικό και τουριστικό επίπεδο, επηρρεάζοντας σημαντικά τα μέλη των κοινωνικών ομάδων και τους λαούς σ' όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη.

Πολλοί και διαφορετικοί είναι οι λόγοι που επέτειναν την επέκταση της αθλητικής δραστηριότητας, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν: η αύξηση και η συσσώρευση των προβλημάτων των κατοίκων των αστικών κέντρων και των βιομηχανικών περιοχών (ειδικά στον ανεπτυγμένο κόσμο), η αύξηση της γενικότερης περιβαλλοντικής ρύπανσης από ρροια ανορθολογικών σχεδιασμών ανάπτυξης, ο αγχώδης τρόπος ζωής και εργασίας, η βαθμιαία επίταση της καθιστικής ζωής και η συνακόλουθη αύξηση των αναπνευστικών και καρδιακών παθήσεων, οδήγησαν το μέσο άνθρωπο στην επιδίωξη της άθλησης.

Με τον τρόπο αυτό, η διεθνής κοινωνία πέρασε τα τελευταία χρόνια από την άθληση-θέαμα (μέσα από την πληθώρα τοπικών, εθνικών και διεθνών αθλητικών συναντήσεων με ολοένα και μεγαλύτερο φάσμα ατομικών και ομαδικών σπορ), στην ανάπτυξη του μαζικού λαϊκού αθλητισμού, σαν αποτέλεσμα των συσσωρευμένων δεινών της σύγχρονης αναπτυγμένης κοινωνίας, μερικά από τα οποία προαναφέρθηκαν.

---

3. Μ. Κελεπούρης και Π. Ροντογιάννης. Βλέπε το άρθρο τους στα "Αρχεία Ιατρικών Εταιρειών", 1983, τεύχος 10, με τίτλο "Αθλητισμός: λειτουργία του δεξιού εγκεφαλικού ημισφαιρίου: σημασία και επιπτώσεις", σελ. 132-136.

Οι εργαζόμενοι της σημερινής αναπτυγμένης κοινωνίας με βάση τις επιπτώσεις αυτές έφτασαν αβίαστα στην αναγκαιότητα της άσκησης, όχι απλά ως δραστηριότητα εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου, αλλά ιδίως σαν προσπάθεια απάμβλυνσης από τη σωρεία των επιβαρύνσεων της κοινωνικής ζωής, δηλαδή σα μια πρόσφορη διαδικασία βιολογικού και υγεινού χαρακτήρα.

Και στο σημείο αυτό, οφείλεται να γίνει μια επισήμανση, ότι η ανάπτυξη του αθλητισμού κάτω από αυτό το πρίσμα παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με την ανάπτυξη του τουρισμού⁴, που επίσης έχει μετατραπεί σε σύγχρονη κοινωνική αναγκαιότητα.

Σήμερα "οι αθλητικές δραστηριότητες απλώνονται σε μια πλατιά μάζα ανθρώπων, που θέλουν να ζήσουν κάτω από πιο ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης και να αποφύγουν τη μοναξιά και το αποκρουστικό καθεστώς της ανωνυμίας και της πλήξης που τα προσφέρουν σε αφθονία η σύγχρονη πόλη με όλους τους περιορισμούς της"⁵.

Οι κυριότερες διέξοδοι που προσφέρει ο "μαζικός λαϊκός αθλητισμός", μπορούν να συνοψιστούν:

- στο ότι ο αθλητισμός κινητοποιεί και εκτονώνει απελευθερώνοντας ζωτικές ανθρώπινες δυνάμεις,
- στο ότι ο αθλητισμός βοηθά πολύπλευρα το άτομο, αφού συντελεί στην κοινωνικοποίηση, επιδρά καταλυτικά στη μοναξιά, στην πλήξη και στην ανωνυμία του ανθρώπου των μεγαλουπόλεων ιδίως,
- στο ότι η αθλητική ενασχόληση συντελεί στην ανάπτυξη της ευεξίας, στη διαμόρφωση κοινωνικών συνόλων εύρωστων και αποδοτικών, ώστε να είναι σε θέση να συμμετέχουν ικανοποιητικά στη διαδικασία κοινωνικής εξέλιξης,
- στο ότι ο αθλητισμός ως δραστηριότητα προσωπικής διάθεσης του ελεύθερου χρόνου είναι μια σπουδαιότατη διεργασία διερεύνησης των ορίων της ατομικής ελευθερίας, διαμορφώνοντας μια "ειδική" συμπεριφορά απέναντι στην όλη διαβίωση,
- στο ότι ο μαζικός λαϊκός αθλητισμός – και όχι ο "αθλητι-

4. Βλέπε στη συνέχεια στο κεφάλαιο 1.4 και στο 6.2.δ. του Παραρτήματος.

5. Βλέπε Ιωάννου Μηλιού, "Κοινωνιολογία του Αθλητισμού", Αθήνα, 1980, σελ. 27.

σμός επιδόσεων" προσδίδει στο άτομο το αίσθημα της άμιλλας και της αυτοπειθαρχίας, όχι στα πλαίσια ενός άκρατου ανταγωνισμού, αλλά από την άποψη της αυτο-οργάνωσης και της αυτο-δημιουργίας της κλίμακας του A. Maslow.⁶

Το ζήτημα της ενασχόλησης με τον αθλητισμό βεβαιώς σε κάθε ανεπτυγμένη κοινωνία περνάει μέσα από το θεσμικό πλαίσιο του σχολικού και τα εξωσχολικού αθλητισμού και τις δυνατότητες, που παρέχει στο νέο άτομο να προσεγγίζει τα σπορ. Στην Ελλάδα δυστυχώς αφ' ενός μεν με τον περιορισμό των όρων διδασκαλίας και αφ' ετέρου την έλλειψη των σχετικών μέσων, ο μαθητής κάθε άλλο παρότρυνεται, να αγαπήσει τα σπορ μέσα από το σχολικό αθλητισμό.

Στον αντίποδα, ο εξω-σχολικός αθλητισμός μέσα από την πληθώρα των αθλητικών συλλόγων και τα αρκετά εθνικά γυμναστήρια –τις περισσότερες φορές καλά εξοπλισμένα– δίνει τις δυνατότητες στον έφηβο να αφιερώσει πολύ περισσότερο χρόνο, δημιουργώντας παράλληλα όμως τις προϋποθέσεις του αθλητισμού "επιδόσεων" που οπωσδήποτε έχει άλλα χαρακτηριστικά.

Και όπως αναφέρει ο Γ. Ζέρβας,⁷ "ο ανθρώπινος οργανισμός λειτουργεί και αποδίδει μόνο με την κίνηση και συνεπώς η ανάγκη για σωματική άσκηση είναι μεγάλη. Η φυσική αγωγή, το παιχνίδι και ο ψυχαγωγικός αθλητισμός παιζουν σπουδαίο ρόλο στην πολυδιάστατη καλλιέργεια και ανάπτυξη του παιδιού και του έφηβου και στη διατήρηση της υγείας όλων των ατόμων, κάθε ηλικίας και φύλου."

Το ζητούμενο στη σημερινή αναπτυγμένη κοινωνία είναι να αντιμετωπιστεί η ενασχόληση με τα σπορ, ως μια ουσιώδης διεργασία απάμβλυνσης από τις πολλαπλές κοινωνικές και ψυχολογικές επιβαρύνσεις ειδικά στην πόλη.

-
6. Βλέπε για τις διεξόδους που προσφέρει ο αθλητισμός στο βιβλίο του Περικλή Ν. Λύτρα "Αθλητική Ψυχο-κοινωνιολογία", εκδόσεις Θεωρία, σειρά Ιδέες, Αθήνα, σελ. 113-133 και στο 6.1.γ. του Παραρτήματος για την εισβολή του αθλητισμού σε όλους τους χώρους, όπως λ.χ. στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.
  7. Βλέπε άρθρο του Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Γιάννη Ζέρβα, με τίτλο "Ο ρόλος της Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στη σωματική και ψυχο-κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου", στο περιοδικό "Αθλητική Ψυχολογία" της Ε.Ψ.Ε.Ν.Α., 1987, σελ. 55-59.

Οι διακρίσεις των διαφόρων σπορ, έχουν ιδιάζουσα σημασία για την άθληση των εργαζομένων, καθώς δλες οι κατηγορίες αθλημάτων δεν έχουν την ίδια κοινωνική αποστολή. Οι διακρίσεις των διαφόρων σπορ και μεγάλη σημασία έχουν και πολλές είναι, όμως τρεις από αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο κοινωνιολογικό και ψυχολογικό ενδιαφέρον:

1.2.1. Πρώτη διάκριση: τα λαϊκά και τα ελιτίστικα αθλήματα

Μια πρώτη κοινωνιολογική διαφοροποίηση αυτή των λαικών από τα ελιτίστικα σπορ παρουσιάζει αυξημένο ενδιαφέρον, καθόσον η παραγνώριση αυτής της διαφοράς οδηγεί σε παρερμηνείες. Τα κριτήρια με τα οποία διαφοροποιούνται τα αθλήματα σε λαϊκά και σε ελιτίστικα είναι βασικά τρία:

1. η έννοια της συμμετοχής αν δηλαδή το συγκεκριμένο σπορ απευθύνεται στην ικανοποίηση των απαιτήσεων μεγάλων πληθυσμιακών μαζών ή αφορά μια μικρή μερίδα του πληθυσμού. Συνήθως τα αθλήματα μεγάλης δημοτικότητας είναι αυτά, που οι ενασχολούμενοι και οι θεατές (λ.χ. το ποδόσφαιρο), ενώ υπάρχουν σπορ που είναι από τη φύση τους ελιτίστικα λόγω του μικρού αριθμού συμμετοχής αθλούμενων (λ.χ. ορειβασία, συγχρονική κολύμβηση, τέννις, κ.λπ.),
2. η δυνατότητα δημιουργίας μεγάλης υλικοτεχνικής υποδομής, διότι ένα γήπεδο ποδοσφαίρου ή ράγκμπο λ.χ. μπορεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες μια δοσμένη χρονική στιγμή 25-30 αθλούμενων και πιθανά 100.000 θεατών, ενώ ένα γήπεδο τέννις μόνο 2-4 παικτών και ελάχιστων (πλην εξαιρέσεων) θεατών. Επίσης υπάρχουν αθλητικοί χώροι, που πραγματοποιούνται διαφορετικά αθλήματα (λ.χ. σ' ένα γήπεδο ή κλειστό στάδιο μπορούν να γίνονται αγώνες μπάσκετ, βόλλεϋ, χάντ-μπολ, επιτραπέζιας αντισφαίρισης), κ.λπ. ενώ ένα ποδηλατοδρόμιο προορίζεται για μια και αποκλειστική χρήση,
3. η διασύνδεση των σπορ με τις κοινωνικές τάξεις μιας δοσμένης κοινωνίας, όπου με αφετηρία το καθαρά οικονομικό στοιχείο –το κόστος δηλαδή που απαιτείται για την ενασχόληση, εκμάθηση και οργάνωση του αθλήματος– δεν είναι εφικτό, πα-

ρά σε συγκεκριμένες οικονομικές-επαγγελματικές τάξεις μιας κοινωνίας. Ποδόσφαιρο λ.χ. μπορούν να παιζουν αρκετοί ή πολλοί και σε ένα μη οργανωμένο ή και περιορισμένο χώρο δίχως έξοδα, πώς όμως αυτό είναι εφικτό στο τέννις για παράδειγμα όπου οι χώροι σπανίζουν, όπου τα μαθήματα κοστίζουν, όπου η αμφίεση και ο εξοπλισμός έχουν σημαντικό ετήσιο οικονομικό κόστος;

Ελιτίστικο ακόμα μπορεί να είναι ένα άθλημα, όταν ελλείπουν οι προϋποθέσεις γεωπολιτικού χαρακτήρα ανάπτυξής του, λ.χ. χώρες δίχως θάλασσα σε σχέση με τα λεγόμενα "ναυτικά" ή θαλάσσια σπορ ή χώρες δίχως βουνά σε σχέση με τα λεγόμενα "χειμερινά σπορ".

1.2.2. Δεύτερη διάκριση: τα ανδρικά και τα γυναικεία αθλήματα

Η δεύτερη δημογραφική-κοινωνιολογική διάκριση είναι αυτή των ανδρικών από τα γυναικεία αθλήματα, που επίσης παρουσιάζει αυξημένο ενδιαφέρον, παρά το γεγονός ότι έχει περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα, από τις δεκαετίες του '20 και '30 που η γυναικεία άθληση και αμφίεση, προκαλούσε την κοινωνική καταγραυγή.

Ο λόγος που αναφέρεται η διάκριση αυτή εδώ δεν είναι βιολογικός, παρά το γεγονός ότι κάθε φύλλο έχει ορισμένα πλεονεκτήματα και ορισμένα μειονεκτήματα σε σχέση με το άλλο (λ.χ. μικρότερη μνήμη δύναμη οι γυναίκες, μεγαλύτερη όμως ελαστικότητα και ισορροπία λόγω χαμηλού κέντρου βάρους κ.ά.), αλλά κοινωνικός.

Διότι, όπως έχει ήδη ανακοινωθεί επιστημονικά⁸, αλλά είναι και γενικά παραδεκτό, οι δυνατότητες της γυναικας να ασχοληθεί με τον αθλητισμό είναι υποδεέστερες από αυτές του άνδρα, (γιατί η οικογένεια, το σχολείο και ο κοινωνικός περίγυρος επιδρούν ανασταλτικά, ενώ οι κοινωνικοί ρόλοι που επωμίζεται η σύγχρονη γυναίκα - εργαζόμενη, σύζυγος, μητέρα - περιορίζουν αισθητά τις δυνατότητες της για άθληση, παρ' ότι την έχει μεγαλύτερη ανάγκη από τον άνδρα).

---

8. Από το 1981 στο 3ο Αθλητιατρικό Συνέδριο στη Ρώμη.

1.2.3. Τρίτη διάκριση: τα οικολογικά και μη αθλήματα

Τέλος, η τρίτη διάκριση αυτή των οικολογικών και μη σπορ, επέχει επίσης μεγάλη σπουδαιότητα, καθόσον στα πλαίσια της γενικότερης προσπάθειας οικολογικής προστασίας υπάρχουν αθλητικές δραστηριότητες που ρυπαίνουν. Η διοργάνωση λ.χ. ράλλυ μέσα σε δασώδεις περιοχές, ή αγώνες μοτοσικλετών σε παρόμοιους χώρους, κ.λπ. με τον ένα ή τον άλλον τρόπο συμβάλλουν αρνητικά στην εφαρμογή μιας ρεαλιστικής περιβαλλοντικής πολιτικής.⁹

Η αναφορά στις τρεις κύριες αυτές διακρίσεις δεν έγινε τυχαία. Ενδιαφέρει ιδιαίτερα το ζήτημα της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου κατά τη διάρκεια των διακοπών όπου οι εργαζόμενοι θα μπορούν και λόγω χρόνου και λόγω συνθηκών, να προσεγγίσουν την αθλητική δραστηριότητα διαφορετικά από ότι τον υπόλοιπο χρόνο.

Η αξιοποίηση των πορισμάτων της σύγχρονης αθλητικής κοινωνιολογίας και της αθλητικής ψυχολογίας,¹⁰ που αναφέρονται ιδίως στους αθλητές επιδόσεων, μπορεί κάλλιστα στις ημέρες μας να αποβεί σημαντική βοήθεια για τον ασχολούμενο ερασιτεχνικά με τον αθλητισμό στη διάρκεια των διακοπών του.

Ο συγκερασμός αθλητισμού και τουρισμού όπως θα καταδειχτεί στη συνέχεια, ανοίγει νέους ορίζοντες και για την αλλαγή στην αθλητική διαδικασία, που θα αναφέρεται ολοένα και περισσότερο στους πολλούς και όχι στους λίγους ή μόνο στους αθλητές επιδόσεων...

1.3. Ο σύγχρονος τουρισμός και οι προεκτάσεις του

"Αύριο, από 1ης Ιανουαρίου 1993, η Ευρώπη θα εισέλθει σε μια νέα εποχή της ιστορίας της. Η δύσκολη μάθηση της αλ-

9. Για όλα τα θέματα των διακρίσεων στον αθλητισμό που αναφέρθηκαν προηγουμένως, βλέπε στο βιβλίο του Π. Λύτρα, "Αθλητική Ψυχο-Κοινωνιολογία", όπου πριν, σελ. 37-58.
10. Βλέπε στο βιβλίο του Γιάννη Ζέρβα, "Ψυχολογία Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού", Αθήνα, 1989.

ληλεγγόης και της ευρωπαϊκής συνεργασίας θα φέρει επιτέλους τους καρπούς της και οι καταναλωτές των 12 χωρών της Κοινότητας θα ανακαλύψουν τα κέρδη, της μοναδικής στον κόσμο, εσωτερικής αγοράς".¹¹

Ο τουρισμός σαν πρακτική μετακίνησης και παραμονής του ατόμου από τον τόπο της μόνιμης κατοικίας του σε κάποιον άλλο τόπο, είναι μια πανάρχαια διαδικασία, σπέρματα της οποίας βρίσκονται στους πολιτισμούς της αρχαίας Κίνας, των Φοινίκων, των Σουμέριων, των Αιγύπτιων και των Ελλήνων.

Όμως ο σύγχρονος αναπτυγμένος τουρισμός είναι κατάκτηση του ανθρώπου του αιώνα μας, ενώ αυτό που αποκαλείται "τουριστική βιομηχανία" ή αλλιώς και προσφυέστερα "βιομηχανία χωρίς καμινάδες" είναι φαινόμενο μεταπολεμικό.

Οι λόγοι που μετέτρεψαν τον τουρισμό από ελιτίστικο φαινόμενο των λίγων και εύπορων στο σημερινό μαζικό τουρισμό, δηλαδή τον τουρισμό των πολλών και ευρύτερων λαϊκών μαζών (λ.χ. 180.000.000 Ευρωπαίοι πολίτες κάνουν ετησίως διακοπές) είναι πολλοί. Πολύ συνοπτικά τους αναφέρω εδώ και από την απλή παράθεσή τους και μόνο, μπορεί ο αναγνώστης να διαγνώσει τη συνάφειά τους με τον αθλητισμό:

- 1ος η μεταβολή των κοινωνικών συνθηκών προς όφελος των εργαζομένων μέσα από τις κατακτήσεις της βιομηχανικής επανάστασης και τις επαναστατικές αλλαγές των αρχών του αιώνα μας,
- 2ος η μεγάλη συσσώρευση πληθυσμιακών ρευμάτων στα μεγάλα αστικά κέντρα και στις βιομηχανικές περιοχές, που επέτεινε τα κοινωνικά, οικονομικά, ψυχολογικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, με αποτέλεσμα την αναζήτηση διεξόδου στις διακοπές,
- 3ος η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος, που ειδικά στα μέσα μαζικής μεταφοράς οριοθέτησε την αναπτυξιακή πορεία των σύγχρονων κοινωνικών θεσμών,

---

11. Peter Sutherland.

4ος η θεσμοθέτηση των πληρωμένων διακοπών από το 1962, που διαφοροποίησε και ανέπτυξε μαζικά την τουριστική δραστηριότητα των πολιτών, μετατρέποντας το θεσμό από ελιτιστικό σε μαζικό,

5ος η ίδια η διεθνής οργάνωση του τουρισμού, μέσα από τη δική του υποδομή, το δικό του θεσμικό πλαίσιο, τα δικά του αναπτυξιακά μοντέλα ακόμα και το δικό του νομικό πλαίσιο, έστω και περιορισμένο.

Το ότι μέσα από όλους αυτούς τους προαναφερθέντες λόγους καταφαίνεται η τάση του σύγχρονου τουρισμού, να καλύπτει ολοένα και μεγαλύτερα στρώματα των εργαζομένων διεθνώς είναι γεγονός. Το θέμα που αναφύεται όμως εδώ, αφορά σε μεγάλο βαθμό τη μετατροπή του τουρισμού σε σύγχρονη κοινωνική και ψυχολογική αναγκαιότητα.

Στην πραγματικότητα, δηλαδή, έχουμε μια μετατροπή μιας διαδιακασίας (λ.χ. αναψυχή, ψυχαγωγία, χόμπυ, περιέργεια, διασκέδαση) σε ανάγκη, η οποία δεν είναι απόρροια μιας κάποιας εμπορευματικής ή διαφημιστικής καμπάνιας, όπως συμβαίνει σήμερα με πολλά προϊόντα και υπηρεσίες.

Πρόκειται για ανάγκη για τον σύγχρονο εργαζόμενο, αφού είναι σε θέση που του προσφέρει:¹²

- ξεκούραση, από τον κάματο μεγάλων χρονικών διαστημάτων, που πέρα από τις καθαρά σωματικές επιπτώσεις, αλληλεπιδρά και στην όλη ψυχοσύνθεση του ατόμου,
- αλλαγή παραστάσεων, εικόνων και μηνυμάτων της συνηθισμένης καθημερινής ζωής και ρουτίνας,
- ανακατασκευή ("ανάπλαση") των συνηθισμένων κοινωνικών ρόλων που η διάρκεια των διακοπών και της τουριστικής διακίνησης εμπεριέχει,

12. Μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες περιπτώσεις την ίδια χρονική περίοδο συχνά δε και όλες μαζί κάτι που φαίνεται και από το διάγραμμα 6.4.v. του Παραρτήματος.

- *απόκλιση* από κάποια μορφή τυποποιημένων συμπεριφορών, που αποτελεί, σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, την καλύτερη αντιμετώπιση ορισμένων ψυχοπαθολογικών συνδρόμων με ποικιλία διαταραχών και σωματικών οχλημάτων,
- *απομάκρυνση* από τα κέντρα ατμοσφαιρικής κύρια (αλλά όχι μόνο) μόλυνσης, από τα κέντρα υψηλής ηχορύπανσης, κ.λπ. που με τη σειρά τους προσδίδουν κάποιες ψυχολογικές απαμβλύνσεις,
- *επάκταση* τέλος της δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, που αποτελεί και το κύριο ζητούμενο για τον εργαζόμενο της σύγχρονης αναπτυγμένης κοινωνίας, με ότι αυτό συνεπάγεται.¹³

Ουσιαστικά λοιπόν τόσο από καθαρά κοινωνιολογική όσο και από καθαρά ψυχολογική άποψη, η τουριστική διαδικασία –αυτό που ο μέσος πολιτηγίας αποκαλεί διακοπές– έχει μετατραπεί την τελευταία εικοσαετία σε αναγκαιότητα, της οποίας πλέον η σημασία τείνει να αποβεί καθοριστικής σημασίας για τον εργαζόμενο.

Σημασία που πλέον δεν αμφισβητείται –λόγω της σπουδαιότητάς της – ούτε καν και από αυτούς τους πολέμιους του τουριστικού θεσμού και που για μία κατηγορίων επιστημόνων των Κοινωνικών ή Ανθρωπιστικών Επιστημών, αποτελεί ουσιώδες σημείο αναφοράς για τη βελτίωση των όρων διαβίωσης του εργαζόμενου.

Αν μέσα σ' αυτή την τόσο σημαντική διεργασία συνεκτιμηθεί και το όφελος που προκύπτει για τον εργαζόμενο εξαιτίας της σύνδεσής της με την αθλητική ενασχόληση, που ταυτόχρονα υποβοηθά στη σωστή σωματική απάμβλυνση, γίνεται εμφανές ότι η διασύνδεση των δύο αυτών θεσμών –τουρισμού και αθλητισμού– πολλά μπορεί να προσφέρει στην ποιοτική διαβίωση των εργαζομένων.

13. Για τα θέματα αυτά βλέπε στο βιβλίο του Περικλή Λύτρα "Τουριστική Ψυχολογία", εκδόσεις Interbooks, β' έκδοση, 1993, κεφ. 2, σελ. 61-81, Αθήνα, 1988.

1.4. Ομοιότητες και διαφορές τουρισμού και αθλητισμού

'Άρθρο 18'

"Η σωματική καλλιέργεια, ο αθλητισμός και ο τουρισμός, στοιχεία της σοσιαλιστικής κουλτούρας, συμβάλλουν στον πολύπλευρο σωματικό και διανοητικό σχηματισμό των πολιτών".

'Άρθρο 35'

"Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα προστασίας της υγείας του και της εργατικής του δύναμης. Αντό το δικαίωμα πιστοποιείται από τη βελτίωση των όρων ζωής και εργασίας, από τη βελτίωση της δημόσιας υγείας, από την εφαρμογή των σχεδίου κοινωνικής πολιτικής, από την ανάπτυξη της σωματικής αγωγής, από το σχολικό αθλητισμό, το λαϊκό αθλητισμό και τον τουρισμό".¹⁴

Αν και οι εξελίξεις των ετών 1985-1990 στις λεγόμενες χώρες του "υπαρκτού σοσιαλισμού" έδειξαν ακριβώς μια κοινωνία, που κάθε άλλο παρά μεριμνούσε επαρκώς για τη βελτίωση των όρων διαβίωσης του πολίτη, ιδίως στο θέμα του τουρισμού, το παραπάνω απόσπασμα από το Σύνταγμα της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας, είναι ενδεικτικό για το θέμα που μας ενδιαφέρει εδώ. Τη διασύνδεση δηλαδή τουρισμού και αθλητισμού, που όπως θα φανεί στη συνέχεια, έχουν ιδιαίτερα πολλές ομοιότητες και ορισμένες διαφορές, που όμως δεν αίρουν τη σημασία τους, σε ότι αφορά το εξεταζόμενο στην εργασία αυτή θέμα.

Η προσπάθεια αυτή έχει την έννοια να γίνουν φανερές οι ομοιότητες των δύο αυτών σημαντικών θεσμών του αιώνα μας, που αν και γνωστές, ο μέσος πολίτης και ο αμύντος και στους δύο θεσμούς αναγνώστης, δύσκολα μπορεί να εντοπίσει.

---

14. Από το Σύνταγμα της πρώην Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας της 6.4.1968.

1.4.1. Οι ομοιότητες των δύο θεσμών

Πολλές και διαφορετικές είναι οι ομοιότητες που παρουσιάζουν τουρισμός και αθλητισμός ως σύγχρονοι κοινωνικοί θεσμοί και εδώ, απλώς αναφέρονται συνοπτικά οι κυριότερες απ' αυτές:

1. *H μαζικότητα*

Τόσο ο αθλητισμός όσο και ο τουρισμός είναι οι θεσμοί εκείνοι της διεθνούς κοινωνίας, που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη μαζικότητα απ' όλους τους άλλους, ενώ ταυτόχρονα αφορούν το σύνολο των κοινωνικών στρωμάτων κάθε εθνικής κοινωνίας με έμφαση σ' αυτές του αναπτυγμένου κόσμου.

Σε ότι αφορά την αναπτυγμένη κοινωνία σε σχέση με τον τουρισμό, είναι ενδεικτικό, για την πιστοποίηση της επέκτασης και μαζικότητας του τουρισμού τα 180.000.000 τουρίστες περίπου κάθε έτος που δέχεται η Ευρωπαϊκή ήπειρος συνολικά.

Αναφορικά με τα ισχύοντα στον αθλητισμό, έστω και ως θέαμα ενδεικτικό είναι το παράδειγμα του Παγκόσμιου Κύπελου της Γαλλίας, όπου σύμφωνα με το διεθνή Τύπο την τελετή έναρξης παρακολούθησαν περί τα 3 δισεκατομμύρια άτομα σ' όλο τον πλανήτη, ενώ τον τελικό του περίπου 3,5 δισ. άτομα τηλεοπτικά και συνολικά τους αγώνες του "Mondiale" σύμφωνα με τον Πρόεδρο της FIFA 25 εκατομμύρια άτομα, αριθμός που αναμένεται να είναι ο ίδιος και μεγαλύτερος στο φετεινό Mundial στην Κορέα-Ιαπωνία σύμφωνα με τις προβλέψεις ένα μήνα προ της διεξαγωγής του.

Αν αναφερθούμε στους αθλούμενους σε όλα τα σπορ –που διαθέτει κάθε χώρα– σ' ένα χρονικό διάστημα φαίνεται ότι ένα ποσοστό που πλησιάζει το 10% επιδίδεται σε κάποιες μορφής άθληση ως γενικός παγκόσμιος μέσος όρος¹⁵, γεγονός που πιστοποιεί με τον καλύτερο τρόπο τη μαζικότητα του θεσμού.

2. *To "εύθραυστο"*

Τουρισμός αθλητισμός αποτελούν ιδιαίτερα εύθραυστους κοι-

---

15. Από τα πορίσματα του Αθλητιατρικού Συνεδρίου της Ρώμης το 1981.

νωνικούς θεσμούς, αφού επηρεάζονται σημαντικά από μια σειρά "αστάθμητων" παραγόντων, οι οποίοι είναι σε θέση ανά πάσα στιγμή να διακυβεύσουν την όλη αναπτυξιακή τους πορεία. Τέτοιοι αστάθμητοι παράγοντες μπορούν να είναι:

- οι εμπόλεμες συρράξεις¹⁶
- οι τρομοκρατικές ενέργειες¹⁷
- οι περιβαλλοντικές μολύνσεις¹⁸
- οι νέες κοινωνικές μάστιγες, λ.χ. Aids, κ.λπ.¹⁹

Οι περιπτώσεις αυτές μπορούν να δημιουργήσουν προβλήματα στους θεσμούς αυτούς, μπορούν να αλλοιώσουν το περιεχόμενό τους, μπορούν να καταστρέψουν πλήρως την "εικόνα" τους ή ακόμα και να τους οδηγήσουν από το ζενίθ στο ναδίρ.

3. Η υποκειμενικότητα

Βασικό χαρακτηριστικό και των δύο αυτών θεσμών είναι η υποκειμενικότητα των διαθέσεων του ατόμου, που σε κάθε περίπτωση είναι σχεδόν αδύνατο να προβλεφθούν εκ των προτέρων και που αναφέρονται σ' ένα ολόκληρο σύμπλεγμα παραγόντων, που επηρεάζουν αποφασιστικά όλες τις ανθρώπινες (αγοραστικές και μη) επιλογές.

Η έρευνα των δύο αυτών θεσμών δείχνει με σαφήνεια πως οι πολιτιστικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί και ταυτόχρονα οι ατομικοί ψυχολογικοί παράγοντες, είναι εκείνοι, που δίνουν ή όχι τη δυνατότητα επιλογής του κοινού απέναντι στις αθλητικές και στις τουριστικές δραστηριότητες. Διότι τουρισμός

-
16. Βλέπε για παράδειγμα τη μείωση του ελληνικού αριθμού αφίξεων το 1974 λόγω της κρίσης Ελλάδας-Τουρκίας για την Κύπρο, που περιορίστηκε κατά τα 3/4 του συνόλου, αν και δεν υπήρξε σύρραξη.
  17. Το παράδειγμα των Ολυμπιακών Αγώνων του Μονάχου της Ομοσπονδιακής Γερμανίας το 1974, μετά την υπόθεση των Ισραηλινών είναι ενδεικτικό.
  18. Τα συμβάντα του Τσέρνομπιλ της πρώην Ε.Σ.Δ. του 1986 για τον ευρωπαϊκό τουρισμό αποτελούν το καλύτερο παράδειγμα.
  19. Το παράδειγμα της καταστροφής του τουρισμού (και της οικονομίας) της Αίτης, την περίοδο 1987-1988 πιστοποιούν πλήρως τη διαπίστωση αυτή.

και αθλητισμός απαιτούν συνδυασμό περισσότερων του ενός από τους προαναφερόμενους παράγοντες για την πραγμάτωσή τους.

4. Ο ελεύθερος χρόνος

Η ενασχόληση τόσο με τον τουρισμό όσο και με τον αθλητισμό και ιδίως η συχνή ή συνεχής ενασχόληση προϋποθέτει σε κάθε περίπτωση, την ύπαρξη ενός μίνιμου ελεύθερου χρόνου που αυξάνεται όσο μεγαλώνει η ενασχόληση με τους δύο θεσμούς.

Και δεν είναι τυχαίο, ότι τόσο ο ένας όσο και ο άλλος θεσμός άρχισαν να αναπτύσσονται σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο, όταν βαθμιαία οι εργαζόμενοι άρχισαν να κατακτούν στη διεθνή κοινότητα τη μείωση των ωρών εργασίας αρχικά, καθώς και την κατάκτηση των πληρωμένων διακοπών για όλους από το 1962 και μετά.²⁰

5. Ο κρατικός παρεμβατισμός

Ένα ακόμα κοινό στοιχείο τουρισμού και αθλητισμού αποτελεί ο κρατικός παρεμβατισμός ο οποίος εκδηλώνεται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε κάθε σύγχρονο εθνικό κράτος στα δύο αυτά θέματα.

Στο μεν τουρισμό, μιας και η όλη οικονομική σημασία του τον έχει μετατρέψει σε ουσιώδη παράγοντα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών κάθε χώρας, μιας και η ύπαρξη υπουργείου τουρισμού²¹ αποτελεί πλέον θέμα εκ των "ουκ άνευ" για κάθε κράτος και τέλος, μιας και οι σημαντικές προδιαγραφές όσο και ο σχεδιασμός του τουρισμού μιας χώρας εξαρτώνται ουσιωδώς –όπως και οι σχετικές επενδύσεις του χώρου – από την επίσημα χαραγμένη κρατική τουριστική πολιτική.

Αναφορικά με τον αθλητισμό, ισχύει ακριβώς το ίδιο,

20. Βλέπε στην "Τουριστική Ψυχολογία" του Π. Λύτρα, όπου πριν, σελ. 64-66.

21. Η Ελλάδα υπήρξε από τις τελευταίες χώρες όλης της Ευρώπης και όχι μόνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ίδρυσε το 1987 το σχετικό υφυπουργείο και τον επόμενο χρόνο το υπουργείο Τουρισμού, έστω και αν καταργήθηκε αναίτια λίγα χρόνια μετά.

λόγω της σημασίας του στο οικονομικό, πολιτιστικό, βιολογικό και επενδυτικό αθλητικό επίπεδο και μιας και τα πλαισια λειτουργίας τόσο του ερασιτεχνικού όσο και του επαγγελματικού αθλητισμού, αποτελούν αντικείμενο χάραξης της κρατικής αθλητικής πολιτικής.

6. Το πολυσύνθετο των δραστηριοτήτων

Σημαντική ομοιότητα εξάλλου μεταξύ αθλητισμού και τουρισμού είναι αυτή του πολύπλοκου και πολυσύνθετου των δραστηριοτήτων τόσο του τουρισμού όσο και του αθλητισμού από το οποίο προκύπτει αφ' ενός μεν η εξειδίκευση και η κατηγοροποίηση και αφ' ετέρου ο ευρύτατος κύκλος των εργασιών τους.

Το πόσο σημαντική είναι αυτή η ομοιότητα γίνεται φανερό στο μεν αθλητισμό με τα επιμέρους σπορ, την κατηγοριοποίηση σε ηλικίες, την κατηγοριοποίηση με βάση το φύλο, τις διακρίσεις με βάση το γεωγραφικό χώρο (τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο) καθώς, και με τις επιμέρους ειδικότητες της επιστήμης που ασχολούνται με τον αθλητισμό (λ.χ. ιατρική, κοινωνιολογία, ψυχολογία, οικονομία, κ.λπ.).

Παράλληλα, ανάλογα παρατηρούνται και στον τουρισμό για τους γνώστες του επαγγελματικού κυκλώματος, καθώς υπάρχουν λ.χ. ξενοδοχεία, τουριστικά γραφεία, κάμπινγκς, κρουαζιερόπλοια, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, κ.λπ. για να αναφερθούμε μόνο στα πιο γνωστά στο κοινό), ενώ τα όρια πλέον της επιστημονικής ειδικότητας στον τουρισμό έχουν διευρυνθεί (λ.χ. τουριστικό μάρκετινγκ, τουριστική οικονομία, τουριστικό μάνατζμεντ, τουριστική κοινωνιολογία, τουριστική πολιτική, τουριστική ψυχολογία, οινολογία, κ.λπ. για να αναφερθούμε σε μερικά μόνο από το σύνολο).²²

7. Η ίδια υποδομή

Και οι ίδιοι θεσμοί για την ανάπτυξή τους και την επέκτασή τους έχουν σαν κοινό σημείο αναφοράς την ύπαρξη μιας δικής τους ζεχωριστής υποδομής (στον τουρισμό τα διάφορα

22. Βλέπε Π. Λύτρα, άρθρο με τίτλο "Ο επιστημονικός τουρισμός", στο περιοδικό της Ε.Δ. & Σ.Τ.Ε. "Τουριστική Ζωή", Νο ΙΙ, Άνοιξη - Φθινόπωρο, 1987.

καταλύματα και στον αθλητισμό τα διάφορα γήπεδα και στάδια), που η έλλειψή τους αυτομάτως σημαίνει το ατελέσφορο της πραγμάτωσης της διαδικασίας.

Και για τους δύο θεσμούς η παραπέρα επέκταση της ίδιας υποδομής τους, η βελτίωση και η ενίσχυσή της με βάση τα νέα δεδομένα που προκύπτουν, με βάση τις ανάγκες και τα πορίσματα της σύγχρονης επιστήμης,²³ θα αποτελέσουν το σημείο αναφοράς τις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα.²⁴

8. Το ίδιο νομικό πλαισίο

Άλλη μια βασική ομοιότητα των δύο θεσμών είναι αυτή που προκύπτει από την επεξεργασία ξεχωριστού νομικού πλαισίου τόσο για τον τουρισμό όσο και για τον αθλητισμό. Στην πραγματικότητα και οι δύο κλάδοι αν και στις γενικές γραμμές τους διέπονται από το δίκαιο, που εφαρμόζεται γενικά σε ένα κοινωνικό σύνολο, εντούτοις διαθέτουν και ένα δικό τους νομικό οπλιστάσιο, που μπορεί μεν να είναι περιορισμένο, αλλά ταυτόχρονα αποδεικνύει εμπράκτως το ότι μερικά βασικά ζητήματα κάθε κλάδου (λ.χ. εταιρείες, εργατικά, κ.λπ. στον τουρισμό και συμβόλαια, κ.λπ. στον αθλητισμό) έχουν ειδικό χαρακτήρα, ενώ και στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει την εμφάνισή τους δικηγόροι και νομικοί με εξειδίκευση τόσο στα αθλητικά όσο και στα τουριστικά πράγματα.

9. Η ύφεση και συνεργασία των λαών

Εξάλλου, τουρισμός και αθλητισμός ενισχύουν σε διεθνή κλίμακα την υπόθεση της ύφεσης και της συνεργασίας των λαών του πλανήτη, συμβάλλοντας αποφασιστικά ο καθένας με τον δικό του τρόπο στην παγκόσμια ειρήνη.

Γεγονός που έχει ήδη αναγνωριστεί και στους δύο κλάδους κατ' επανάληψη από τους διεθνολόγους, ενώ είναι πολ-

-
23. Ανάμεσα στις όποιες εδώ ξεχωρίζουν λόγω της σημασίας τους η Τουριστική Ψυχολογία και η Τουριστική Κοινωνιολογία, όπως και όλα τα σχετικόμενα γενικά με τις Επιστήμες της Καταναλωτικής Συμπεριφοράς (Consumer Behaviour).
  24. Βλέπε σχετικά στο 6.2.στ. του Παραρτήματος αναφορικά με την Παγκόσμια Διάσκεψη "Αθλητισμός και Τουρισμός" στη Βαρκελώνη 22-23/2/2001.

λά τα παραδείγματα χωρών που προβλήθηκαν ουσιωδώς μέσα από τους δύο αυτούς θεσμούς, όπως για παράδειγμα η περίπτωση της πρώην Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας με τις πολλές και σημαντικές διακρίσεις της στον αθλητισμό ή του Τρίνιντατ για ανάλογες για ανάλογες επιδόσεις δρομέων του στον αθλητισμό ή ακόμα απομακρυσμένοι και μη εύκολα διακρινόμενοι προορισμοί στον παγκόσμιο χάρτη, όπως το Μπαλί, οι Σεϋχέλλες, κ.λπ. που οφείλουν το μεγαλύτερο μέρος της δημοτικότητάς τους στον τουρισμό.

10. Το κοινωνικο-ψυχολογικό περιεχομένο τους

Για το οποίο δεν χρειάζεται να αναφερθεί τίποτα εδώ, μιας και η αναφορά στα κεφάλαια 1.2. και 1.3. που προηγήθηκαν, έκανε ορατή την αναγκαιότητα πλέον και του τουρισμού και του αθλητισμού για το σύγχρονο εργαζόμενο και ιδίως αυτόν των αναπτυγμένων οικονομικά χωρών.

Θα ήθελα μόνο να προσθέσω εδώ, ότι και οι δύο θεσμοί, οι μεν τουρισμός άμεσα ο δε αθλητισμός έμμεσα, συμβάλλουν με τρόπο αποφασιστικό –μέσα από τη γενικότερη ανάπτυξη της υποδομής τους και τις μελλοντικές προοπτικές τους– στην καταπολέμηση μιας από τις σύγχρονες κοινωνικές και ψυχολογικές μάστιγες της εποχής μας, της ανεργίας, προσφέροντας ένα εξαιρετικά ευρύ και συνάμα εξειδικευμένο αριθμό θέσεων εργασίας.

1.4.2. Οι διαφορές των δύο θεσμών

Είναι φυσικό επόμενο ανάμεσα στις τόσες και τόσες ομοιότητες που έχουν να επιδείξουν δύο διαφορετικοί κοινωνικοί θεσμοί, να υπάρχουν και ορισμένες διαφορές. Πρόκειται όμως για διαφορές που, όπως προαναφέρθηκε, σε καμμιά περίπτωση δεν αίρουν το περιεχόμενο της σύμπτωσής τους σε ότι αφορά τη δημιουργία μιας καλύτερης κοινωνίας για τον εργαζόμενο, που θα οδεύει προς την "Κοινωνία της Αναψυχής".

Από τις διαφορές αυτές στη συνέχεια παρατίθενται μόνο δύο, που παρουσιάζουν άλλωστε και αυξημένο ενδιαφέρον, ενώ αποσιωπούνται ορισμένες ήσσονος σημασίας, που άλλωστε δεν ενδιαφέρουν το θέμα το οποίο αναπτύσσεται στην παρούσα εργασία.

1. Η οικονομική εμβέλεια

Στο σημείο αυτό βρίσκεται μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στους δύο θεσμούς, καθόσον ο τουρισμός είναι μια κατ' εξοχήν οικονομική δραστηριότητα - που παρά τα πολλά κοινωνικά, ψυχολογικά και σε τελευταία ανάλυση ουμανιστικά χαρακτηριστικά της δεν μπορεί να αγνοηθεί σαν τέτοια - της οποίας το τελικό προϊόν είναι η εισπραξή συναλλάγματος, που αποτελεί βασικό ζητούμενο για όλες τις εθνικές οικονομίες.

Στον αντίποδα ο αθλητισμός, δεν έχει στο σημείο αυτό ανάλογη αντιστοιχία, αφού το ζητούμενο δεν είναι η προσφορά ή παροχή υπηρεσιών με αντάλλαγμα το οικονομικό όφελος, δηλαδή το κέρδος. Αυτό όμως αποτελεί τον κανόνα, διότι σήμερα ο αθλητισμός (όχι ο μαζικός λαϊκός, αλλά αυτός των υψηλών επιδόσεων) έχει ένα ιδιάζοντα εμπορευματικό χαρακτήρα, που είναι εμφανής σε πολλά σημεία της ενασχόλησης, όπως λ.χ.:

- στις αμοιβές επαγγελματιών αθλητών,
- στις μεταγραφές παικτών ιδίως των αθλοπαιαδιών,
- στους χορηγούς αγώνων και στις εταιρείες αθλητικών ειδών,
- στις συναλλαγματικές εισπράξεις μεγάλων διεθνών αγώνων, όπως το Παγκόσμιο Κύπελλο, οι Ολυμπιακοί Αγώνες, τα Διεθνή μήτινγκς Στίβου, κ.λπ. για να μην αναφερθώ σε λεπτομέρειες.²⁵

Παρόλα αυτά η διαφορά είναι σημαντική και δε θα πρέπει να παραγνωρίζεται ούτε από τον επιστημονικό κόσμο, ούτε από τους πολίτειακους ιθύνοντες κάθε χώρας που σχεδιάζουν τις ανάλογες πολιτικές, ούτε από το κοινό.

2. Το θέμα της συμμετοχής

Βασική επίσης και άξια μνείας διαφορά μεταξύ των δύο θεσμών είναι αυτή της συμμετοχής του κοινού στα δρώμενα,

---

25. Για το θέμα της εμπορευματοποίησης του αθλητισμού, βλέπε στο βιβλίο του Π. Λύτρα "Αθλητική Ψυχο-Κοινωνιολογία", όπου πριν, σελ. 44-47 και 118-122 και στο 6.2.ε. του Παραρτήματος.

όπου στο μεν τουρισμό ενασχόληση θεωρείται σε κάθε περίπτωση η ενεργός συμμετοχή, ενώ αντίθετα στον αθλητισμό είναι δυνατόν να υπάρχει ενεργός συμμετοχή (με την άσκηση του ατόμου ή την ενασχόλησή του με κάποιο σπορ), αλλά και παθητική συμμετοχή (σαν προϊόν ενημέρωσης, παρακολούθησης στους αθλητικούς χώρους ή ακόμα και στην αναπαυτική πολυθρόνα ως τηλεθεατής).

Πρόκειται για διαφορά, που πιστοποιεί τη διαπίστωση για τον μέσο όρο αθλούμενων γύρω στο 10% του συνόλου διεθνώς, διότι η συμμετοχή μέσω της παθητικής παρακολούθησης –δηλαδή σα θέαμα– ασφαλώς υπερβαίνει το 50% του πληθυσμού γενικά, ιδίως σήμερα που τα σύγχρονα τηλεπικονωνιακά μέσα παρέχουν αυξημένες δυνατότητες στον πολίτη.

Με την αναφορά αυτή αφ' ενός μεν στις ομοιότητες και αφ' ετέρου στις διαφορές των θεσμών του τουρισμού και του αθλητισμού, θέλω να πιστεύω, ότι έγινε ολοφάνερη και η συνάφειά τους σε σχέση με το ζητούμενο: τη δημιουργία της "Κοινωνίας της Αναψυχής".

Τελικές επισημάνσεις του 1ου κεφαλαίου

"Κάθε άτομο έχει δικαίωμα ανάπλασης και σχόλης και λογικού περιορισμού της διάρκειας της εργασίας καθώς και περιοδικής άδειας διακοπών μετ' αποδοχών".²⁶

Όταν η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υιοθέτησε μέσα από τη Γενική Συνέλευσή της το Δεκέμβριο του 1948, το άρθρο 24 που προηγήθηκε, ή-

ταν φανερή πλέον η σημασία που θα δινόταν εφεξής στο ζήτημα των διακοπών.

Σήμερα, τρέχοντας την πρώτη δεκαετία του νέου αιώνα η φράση "λογικού περιορι-

26. Άρθρο 24, Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ηνωμένα Έθνη, 10.12.1948.

σμού της διάρκειας εργασίας", φαίνεται ότι πλέον δεν μπορεί να εκτιμηθεί απολύτως, διότι μια σειρά παραγόντων δεν έχει ακόμα προσδιοριστεί. Όπως λ.χ.:

- το θέμα των ωρών εργασίας,
- το θέμα των ημερών εργασίας,
- το θέμα της μερικής απασχόλησης, (part-time job)
- το θέμα της τέταρτης λεγόμενης βάρδιας,
- και τέλος το θέμα του συνολικού χρόνου διακοπών.

Πρόκειται για ζητήματα που δεν έχουν ακόμα οριοθετηθεί πλήρως, καθώς η σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα λαμβάνοντας υπόψη κάθε νέο στοιχείο που αναφέρεται στα εργασιακά προβλήματα, στις περιβαλλοντικές συνθήκες μιας κοινωνίας, στις νέες ανάγκες που δημιουργούνται για τον εργαζόμενο και τον πολίτη, αναπροσαρμόζει διαρκώς τα δεδομένα της.

Αυτή η επανατοπεθέτηση κάποιων φαινομενικά οριστικών δεδομένων της κοινωνίας, είναι εκείνη που δημιουργεί τις προϋποθέσεις και τις δυνατότητες σε νέους βασικά θεσμούς της, όπως ο *tourismός* και ο *αθλητισμός* να αναπτυχθούν, εμπλουτιζόμενοι από την κοινωνική εμπειρία.

Στα πλαίσια αυτά και όπως φάνηκε από όσα έχουν ήδη παρατεθεί, η σύγχρονη κοινωνία είναι αναγκασμένη εκ των πραγμάτων να επεξεργαστεί τα νέα εργασιακά και κοινωνικά δεδομένα, ώστε ο σημερινός εργαζό-

μενος - ειδικά στον αναπτυγμένο οικονομικά κόσμο που υπάρχουν και οι αυξημένες δυνατότητες - να βελτιώσει το βιοτικό του επίπεδο.

Βελτίωση που δεν έχει πλέον ποσοτικό, αλλά ποιοτικό χαρακτήρα και που η έμφαση θα δίνεται στο όλο πλαίσιο ανάβαθμισης της σωματικής και ψυχικής υγείας ταυτόχρονα. Ο ρόλος των δύο μαζικότερων θεσμών της σημερινής κοινωνίας, του τουρισμού και του αθλητισμού, είναι ακριβώς αυτός.

Γιατί ως θεσμοί *ανθρωποκεντρικοί* και ταυτόχρονα προοριζόμενοι για την ικανοποίηση όλου του φάσματος της κοινωνικής στρωμάτωσης μιας κοινωνίας, εμπεριέχουν τη δυνατότητα από την πληθώρα των γενικότερων κοινωνικών επιβαρύνσεων.

Το αν και κατά πόσο οι δύο αυτοί θεσμοί είναι σε θέση να οδηγήσουν στην "Κοινωνία της Αναψυχής" ή όχι, είναι το ζητούμενο. Οι δυνατότητες και οι πιθανότητες για το πέρασμα σε μια τέτοια κοινωνία, οι επιπτώσεις από οποιαδήποτε τέτοια κοινωνική αλλαγή και οι σκοπιμότητες που θα κυριαρχήσουν, είναι το θέμα που πραγματεύεται το 2ο Κεφάλαιο του πονήματος.

Σαν κρατούμενο όμως, μέχρι αυτό το σημείο, θα πρέπει να υπάρχει ότι τόσο ο τουρισμός όσο και ο αθλητισμός από μόνοι τους – αλλά ιδίως όταν κινηθούν εκ παραλήλου – και πολλά σημαντικά οφέλη προσδίδουν στο άτομο και είναι σε θέση να οδηγήσουν τους εργαζόμενους σε μια καλύτερη και ανθρωπινότερη κοινωνία από την υπάρ-

"Η Επιτροπή της Κοινότητας έχοντας επίγνωση της σημασίας του τουριστικού τομέα, πρέπει να δράσει και να αναπτύξει όλα τα δυναμικά των στοιχεία. Προς το σκοπό αυτό, πρέπει να προσεχθούν ιδιαίτερα, όχι μόνο η κλασική τουριστική κίνηση, όπως οι διακοπές, αλλά και η νέα, όπως π.χ. ο τουρισμός νεότητας, ο αθλητικός τουρισμός –άμιλλας ή ανάπαυσης– ή ο τουρισμός που συνδέεται με συνέδρια, είτε αυτά είναι επαγγελματικά, είτε πολιτικά ή άλλα. Πράγματι, ο τουρισμός –κοινωνικό φαινόμενο άλλωστε– είναι στενά συνδεδεμένος με τις μεταλλάξεις του κοινωνικο-οικονομικού ιστού, τον οποίο και εκφράζει. Η ανάλυση και η εκμετάλλευση αυτής της διεργασίας αποτελεί επιτακτικό καθήκον για την Επιτροπή.

'Όλα τα προαναφερόμενα δεν είναι τίποτε άλλο από το 'Αρθρο I, παράγρ. 3 στο "Πλαίσιο Λράσης της Ε.Ο.Κ. για τον Τουρισμό" της Ο.Κ.Ε. Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τον Μάιο του 1986. Από τότε μεσολάβησε μα δεκαπενταετία στη διάρκεια της οποίας ο τουρισμός αναβαθμίστηκε ουσιωδώς τόσο για τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσεως πλέον όσο και για τα όργανα της".

Περικλής Λύτρας